

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Ватаманюк Наталії Юріївни
«Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст (на прикладі міста Чернівці)»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 –
Архітектура та містобудування

Детальне ознайомлення з дисертацією Ватаманюк Наталії Юріївни «Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст (на прикладі міста Чернівці)» дає підставу для формулювання наступних узагальнених результатів щодо оцінки її актуальності, наукового рівня, новизни, обґрунтованості і достовірності представлених теоретичних положень, практичного значення, змісту, завершеності та відповідності нормативним вимогам, а також рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Актуальність обраної теми

Внутрішньоквартальні простори і особливо історичних міст – це своєрідна і дуже складна система, що водночас демонструє їх публічне (показне) і приватне (справжнє) міське життя. Це саме ті місця, де найбільш відчувається «дух місця». І для того, щоб відчути, чим насправді живе певне місто, слід відвідати його внутрішньоквартальні простори. Бо саме в них можна отримати справжнє враження про це місто. Це не завжди є першим враженням про нього, але завжди є дуже сильним. І якщо там затишно, то і отримане враження залишається дуже приємним. І в це місто хочеться повернутися знову, щоб знову його відчути. Отже саме якість внутрішньоквартальних просторів (не головних вулиць, яким завжди в кожному місті приділялась першочергова увага, як парадним) визначає дійсну картину якості архітектурного середовища певного міста. І тому питання саме їх трансформації для підвищення їх якості є надзвичайно актуальною темою для кожного міста, і особливо для історичного, для того, щоб стати дійсно атрактивним і для відвідання, і для проживання. А отже, тема, що обрана здобувачкою для її дисертаційного дослідження, є дійсно актуальною і потребує ґрунтовного вивчення.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується здійсненим детальним критичним аналізом і отриманими результатами порівняння теоретичного і практичного вітчизняного та зарубіжного досвіду подібних досліджень за обраною темою. Проаналізована здобувачкою джерельна база складається з 272 найменувань. Належний рівень обґрунтованості авторських рекомендацій та висновків досягнуто грамотним використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Як результат здобувачкою було запропоновано диференційований підхід до

трансформації внутрішньоквартальних просторів з різною містобудівною, історичною, соціальною і функціональною цінністю та інструментарій для його здійснення.

Достовірність основних положень роботи підтверджується:

- їх позитивною оцінкою в рецензованих наукових виданнях, де авторкою було опубліковано статті за отриманими результатами;
- здійсненим на аналітичному і синтезуючому етапах дослідження комплексним містобудівним аналізом з проведенням архівних і натурних обстежень близько 150 внутрішньоквартальних просторів в місті Чернівці;
- та вдалою практичною апробацією висунутих теоретичних припущень в низці науково-дослідних розробок щодо реконструкції забудови кварталів в середмісті Чернівців.

Враховуючи все вищезазначене можна позитивно стверджувати щодо наукової обґрунтованості і достовірності отриманих в даному дослідженні результатів, які повністю відповідають задекларованим меті та завданням.

Науковою новизною одержаних результатів слід вважати наступне:

- удосконалену типологічну класифікацію внутрішньоквартальних просторів;
- розроблену матрицю функціональних комбінацій для наповнення внутрішньоквартальних просторів історичних міст;
- запропоновані принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст, зокрема спеціальні «багатофункціональності та динамічності зв'язків», «контекстуальної інтеграції в історичне середовище» та «візуального комфорту»;
- надані рекомендації щодо актуального використання і трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст.

Практичне значення дослідження

Отримані здобувачкою результати мають прикладне практичне значення. Є цінними для розробки історико-архітектурних і генеральних планів історичних міст та подальших історико-містобудівних досліджень їх кварталів та внутрішньоквартальних просторів. Результати здійснених архівних і натурних обстежень внутрішньоквартальних просторів в місті Чернівці є ґрунтовною підосною для створення проектної документації щодо можливих їх реставраційно-реконструктивних трансформацій і нового будівництва в них.

Також отримані авторські теоретичні нароби будуть корисними для впровадження в навчальний процес профільних ЗВО зі спеціальності 191 – «Архітектура та містобудування».

Оцінка наукових публікацій

Здобувачкою опубліковано 15 наукових робіт, і зокрема 11 – одноосібних, в яких в повній мірі розкрито основні результати проведеного дослідження.

Серед опублікованих робіт слід відмітити 5 статей у фахових виданнях України категорії «Б» та статтю у періодичному фаховому виданні, проіндексованому в базі SCOPUS.

Кількість та якість здійснених наукових публікацій відповідає вимогам п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення

Дисертація складається з анотацій, термінологічного словнику, вступу, 4-х розділів з висновками, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 227 сторінок, в тому числі 118 сторінок – основний текст, 41 – рисунки, 26 – використані джерела з 272 найменувань, 18 – додатки, з яких 3 – акти впровадження.

У **вступі** здобувачкою послідовно обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його зв'язок з науковими програмами. Мета роботи узгоджена з назвою та розкрита у завданнях. Правильно визначені об'єкт і предмет дослідження, що відповідають заявленій темі. Показані наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

У **першому** розділі «Теоретичні основи дослідження внутрішньоквартальних просторів історичних міст» авторкою визначено критерії для аналізу цінності історичного міського середовища; проведено критичний огляд наукової літератури щодо визначення поняття внутрішньоквартальний простір та двір; здійснено досить детальний аналіз закордонних та вітчизняних прикладів впорядкування внутрішньоквартальних просторів історичних міст.

Слушно розкрито дефініції понять «внутрішньоквартальний простір» і «двір» та визначено їх зв'язок. Виокремлено основні типи останнього, такі як «двір-колодязь, прохідний двір, атріум, курдонер, пасаж» (стор. 49).

Влучними є окреслені основні проблеми внутрішньоквартальних просторів історичних міст. А здійснений аналіз сучасного досвіду їх впорядкування свідчить про ознайомленість десертантки з кращими закордонними та вітчизняними прикладами. До речі, слід відмітити, що значна кількість проілюстрованих прикладів – це авторські фото, тобто Наталею Юрївною було здійснено досить детальне натурне дослідження цих просторів. А це значно підвищує цінність роботи.

У **другому** розділі «Методи дослідження внутрішньоквартальних просторів історичних міст» авторкою проаналізовано різні підходи до їх вивчення, детально описано використані теоретичні і практичні методи та запропоновано комплексну методикку дослідження з виокремленням її чотирьох складових – структурно-морфологічного, структурно-функціонального, художньо-композиційного і семантичного та еволюційно-генетичного аналізу. Здобувачкою виділено метод гармонізації як ключовий для трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст.

Заслуговує на увагу систематизований авторкою комплекс заходів з гармонізації внутрішньоквартальних просторів при їх трансформації.

У **третьому** розділі «Характеристика внутрішньоквартальних просторів історичного міста Чернівці» здобувачкою було визначено етапи їх історичного містобудівного розвитку, типологічні та функціональні особливості.

Здійснений аналіз картографічних, іконографічних та архівних матеріалів, текстових джерел щодо історичного містобудівного розвитку Чернівців свідчить про глибоке вивчення питання. А зроблений синтез є корисним для прогностичних досліджень щодо можливого сучасного розвитку історичного центру міста і його забудови.

Цінним є удосконалена типологічна класифікація внутрішньоквартальних просторів. А також систематизований матеріал щодо існуючого стану та функціонального зонування внутрішньоквартальних просторів Чернівців.

У **четвертому** розділі «Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів» авторкою було сформульовано 5 принципів, визначено прийоми та надано рекомендації щодо їх здійснення.

Погоджуюсь, що серед сформульованих найбільш важливими для підвищення якості існуючих внутрішньоквартальних просторів історичних міст є принципи «багатофункціональності та динамічності зв'язків», «контекстуальної інтеграції в історичне середовище» та «візуального комфорту».

Слід відзначити надані авторкою методичні та практичні рекомендації щодо трансформації внутрішньоквартальних просторів для підвищення їх якості і тим самим привабливості та активності історичного міста в цілому.

Заслуговують на увагу також запропоновані нею концепти трансформації внутрішньоквартальних просторів в історичному центрі Чернівців.

Загалом, слід відмітити структурованість роботи, послідовність і логічне викладення інформації всіх розділів, які є рівномірно наповненими. Загальні висновки є ґрунтовними і відповідають визначеним науковим завданням роботи. В цілому, можна зазначити, що поставлена мета дослідження була досягнута.

До основних здобутків роботи слід віднести:

- сформульовані принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст, зокрема «контекстуальної інтеграції в історичне середовище» та «візуального комфорту»;
- детальне здійснення натурних обстежень близько 150 внутрішньоквартальних просторів в місті Чернівці, що стане цінною підосновою для подальших можливих і необхідних проєктів реставраційно-реконструктивних трансформацій в них;
- вдалу реалізацію теоретичних результатів у науково-дослідних розробках щодо реконструкції з новим будівництвом історичних кварталів в місті Чернівці;
- змістовний ілюстративний матеріал, виконаний на високому художньому рівні.

В цілому оцінюючи позитивно дану дисертаційну роботу, маю висловити певні побажання та зауваження.

Зауваження та побажання:

1. До узагальнених і виділених авторкою у першому розділі 4-х критеріїв цінності міського середовища (науково-пізнавальної, меморіальної, художньо-естетичної і соціально-економічної) слід було б додати утилітарну цінність, пов'язану з його актуальним функціональним наповненням і, відповідно, активним використанням, а також екологічну. Відсутність актуальних функцій і різноманітності та рівномірності функціонального наповнення міського середовища призводить до його монофункціональності, що негативно впливає на його активність і атрактивність, і в підсумку призводить до втрати соціально-економічної цінності. Екологічна цінність також впливає на соціальну та економічну атрактивність певного місця. Отже, критерії утилітарна цінність та екологічна цінність є дуже важливими у визначенні сумарної цінності будь-якого міського середовища.

2. В другому розділі, в запропонованій комплексній методиці дослідження внутрішньоквартальних просторів через структурно-морфологічний, структурно-функціональний, художньо-композиційний і семантичний та еволюційно-генетичний аналіз авторка досить детально і грамотно розкриває завдання для перших трьох виділених складових. Натомість визначена четверта складова – еволюційно-генетичний аналіз – залишилася без пояснень, що дещо знижує загальну цілісність.

3. Дискусійним моментом є пропозиція авторки щодо введення ряду громадських функцій (а саме торгової, громадського харчування і культурно-розважальної) в житлові двори. Це однозначно їх активізує, проте спричинить дискомфорт для мешканців. На мою думку, наповнення внутрішньоквартальних просторів такими громадськими функціями є актуальним лише для тих, що сформовані тільки громадськими будівлями чи тими багатofункціональними, в яких житлова функція представлена тимчасовим, а не постійним житлом. В роботі варто було б на цьому акцентувати.

4. В четвертому розділі для розкриття виділеного найбільш активного «перетворюючого напрямку» трансформації внутрішньоквартальних просторів одним із методів авторкою визначена «театралізація», проте це є прийом. При чому найбільш актуальним він є при музеєфікації історичного середовища, що розкриває «зберігаючий напрямок».

Однак, не зважаючи на висловлені зауваження, отримані здобувачкою наукові результати не викликають сумніву, є обґрунтованими, достовірними та мають наукову новизну. І зроблені зауваження можуть бути враховані в подальших авторських дослідженнях.

Слід також зазначити, що дисертаційна робота виконана з дотриманням правил академічної доброчесності.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії...»

Дисертація Ватаманюк Наталії Юріївни «Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст (на прикладі міста Чернівці)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. Є завершеною, самостійною науковою працею, отримані результати якої свідчать про важливий внесок здобувачки в науку.

Загальний висновок

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна стверджувати про високий рівень виконання здобувачкою поставленого наукового завдання та глибоке оволодіння методологією наукової діяльності.

Наукова значущість отриманих теоретичних та практичних результатів дозволяє визначити представлену роботу як таку, що вирішує важливу наукову проблему детермінації принципів, прийомів, методичних та практичних рекомендацій щодо трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст.

Вважаю, що дисертація «Принципи трансформації внутрішньоквартальних просторів історичних міст (на прикладі міста Чернівці)», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування, є завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми КНУБА з вищезазначеної спеціальності, а її авторка, Ватаманюк Наталія Юріївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Рецензент,
доктор архітектури, професор кафедри
інформаційних технологій в архітектурі
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Підпис Н.А. Лещенко засвідчують
Вчений секретар Вченої ради КНУБА
к.т.н., доцент

Н.А. Лещенко

М.О. Клименко